

Sadržaj

Kad su uzimali zemlju	5
Dan kad je došao general	11
Vratio se samo Čika Vili	16
Pedagoška poema.	21
Nagrada za knjigu godine	26
Biblioteka profesora Jovanovića	33
Pohod pod zastavom slave	39
Zakletva	43
Noć na stanici Keleti	50
Miša Rus	56
Ratna ljubav	62
Staljin je mrzeo svetlost.	69
Nalivajkov gaj	79
Filipovo	85
Generalni direktor	89
Antologija za sva vremena.	96
Doktor	103
Crna i Bela Dolača.	110
Kraljevski panj.	116
Dolazak kralja	121
Dan i noć generalnog sekretara	126
Dvorska tajna	133

Kad su uzimali zemlju

Deda je bio u logoru, jer je bio kraljev vojnik. Logor je u Nemačkoj. Nemačka je daleko. Mnogi muškarci se nisu vratili iz rata. Valjda se za njih niko nije molio, ili se nisu molili dovoljno. Mi smo se svake večeri molili za dedu. Valjda zbog toga nije stradao. Pre rata ga nisam ni poznavao, jer sam bio mali. Dok je bio u Nemačkoj, video sam ga samo na slikama. Na jednoj je bio momak. Na drugoj je mladoženja, a baka je mlada. Sad je i ona drugačija. Najviše mi se dopadala dedina slika iz kraljeve garde, na belom konju. Na slici su bili i kralj i kraljica. Kralj je bio u levom uglu, u uniformi, kraljica u desnom, sva u belom. Kad su dedu oterali u Nemačku, kralj je nekud pobegao. Nisam siguran šta se s njim dešavalo. O tome se sada ne priča. Takva su vremena, kažu odrasli. Ne znam kakva su bila ranije.

Deda se vratio pešice, u nekakvom starom odelu. Uniforma i konj ostali su u ratu. Pitao je jesam li bio dobar. Rekao je da sam veoma porastao i da će od mene biti ljudina i po. Po tome sam zaključio da on nije kao ostali. Dosad su mi svi govorili da sam mali. Sad je moj otac vojnik. Nije u gardi, pa nema ni konja ni tako lepu uniformu kao što je imao deda. Ima brkove. Na glavi mu je titovka. Svake večeri se molimo za njega. Valjda će se i on vratiti.

U ratu stalno nečega nije bilo. Sad soli, sad petroleja, sad sirćeta. Šećera nije bilo skoro nikad. Sve je moralo da se čuva i štedi. Ja od tog rata nisam video gotovo ništa. Kad smo nedeljom išli u crkvu, viđao sam žandare koji su čuvali most. Nekad bi svratili kod nas na salaš, da se napiju vode ili da nešto pitaju. Uvek bih se sakrio kad su dolazili. Nekoliko puta sam video avione. Oni nose mnogo bombi. Kad padne bomba, strada mnogo dece i ljudi. Bomba je nešto strašno, veliko, duguljasto, okruglo, čelično, blistavo. Čini mi se da niko nije video pravu bombu, pa je svako opisivao na svoj način.

Nadao sam se da će biti lakše kad prođe rat. Može biti da to nisam izmislio, već sam čuo od odraslih. Oni su uvek pričali samo o ratu. Uzdisali su kad se čulo da je neko poginuo, žalili su se da je sve skupo, da novac sve manje vredi, a nikad ga nema dovoljno. Posle menjali novac i svi su gundali da su prevareni. Stara baka nije verovala da će biti bolje. Govorila je da je svet grešan i da su zbog toga došli crveni. To je kazna Božja.

Ja sam najstariji od sve dece na salašu. Čini mi se da već mnogo toga znam, ali uvek se desi nešto što još nije bilo i onda moram da se raspitujem. A odrasli strašno ne vole zapitkivanja. Pitam nešto vrlo važno, a oni će na to: „Kako li ti je palo na pamet?“; „Vidi ti njega, šta bi on to hteo!“; „Ooo, pravi filozof, nego šta! Da mi je znati na koga si tako ljubopitljiv?“; „Nemoj da zapitkuješ bilo šta, vidiš da imam posla preko glave!“; „Naučićeš kad porasteš“... Naučio sam bar to da znam šta ni ne vredi pitati. Više saznam kada pažljivo slušam njihove razgovore i onda pokušam da shvatim šta je šta.

Na mostu posle rata umesto žandara stoje vojnici. I oni imaju puške, ali su drugačije obučeni. Ni oni ne govore naš jezik. Kad nedeljom idemo u crkvu, uvek mnogo ispituju i baku i majku. Mene nekad pitaju kradem li trešnje. Čuo sam da dedu i druge muškarce zaustavljaju na mostu, pretresaju i njih i kola i mnogo duže ispituju. Ne znam kako se pretresaju kola. Dedu možda ispituju o kraljevoj gardi ili o Nemačkoj.

Odrasli su cele zime pričali samo o zemlji i crvenima, o Rusu, Amerikancu i Englezu. Nisam razumeo ko će i kako uzimati zemlju. Znao sam da su u selu crveni i da će ološ i šljam rasturiti sve čega se dokopa. Nisam znao kako izgleda taj ološ i šljam i kako se mogu rasturiti imanje i država. Nisam znao ni ko je taj Rus koji je upropastio svoje seljake pa će sad udariti po našima. Nisam znao ni kako bi Amerikanac i Englez mogli pomoći i napraviti reda. Kad bih nešto upitao, poslali bi me da se igram s malima. Meni je s malima dosadno. Glupavi su i cmizdre zbog bilo čega. Ništa ne može da im se poveri.

Video sam da su zabrinuti i deda i baba i majka i stričevi i rođaci i svi koji su dolazili na salaš. Što pomnije sam prisluškivao njihove razgovore, manje mi je bilo jasno kakvo zlo ima da se dogodi. Znalo se jedino da će se dogoditi čim se putevi prosuše toliko da se može izaći u atar.

Tako i bi. U nedelju u podne deda je došao iz sela i rekao je da sutra počinje. Svi na salašu bili su krajnje utučeni. Rado bih im pomogao i utešio ih. Nisam znao kako. Spominjali su i staru državu i kralja i pradedu koji je napravio salaš. Nisam smeo ništa da pitam, videlo se da se događa nešto veoma loše.

Deda je dugo pričao kako je to bilo kada su njegov deda i njegov kum Palko kupili deset jutara od države. Tad još nije bio iskopan kanal. Ovde je bila pusta zemlja. Napatili su se kao mučenici dok je nisu doveli u red. Godinama su rmbaćili, ali nije bilo uzalud. Hranila je i naše stare i nas, a sad je otimaju – uzdisao je deda.

– Moj otac je preživeo onaj rat, ja sam preživeo ovaj. Zemlju nam nisu dirali. Sad je došlo zlo. Da uzimaju samo od nas starih, neka im. Uzimaju od vas i od vaše dece. Teška su vremena, deco moja, ali zapamtite šta vam kažem. Neće oni ostati doveka. Ko se uzdiže na sili i otimačini, neće dobro završiti. Nepravda će kad-tad biti ispravljena, rekao je deda, a onda se obratio meni:

– Momčino, ti na jesen polaziš u školu. Tamo će vas svašta učiti, ali nikad nemoj zaboraviti da je sva zemlja do kanala bila naša. Naš je bio i šumarak koji su zimus posekli. Svaka brazda bila je pošteno zarađena. Nikog nismo oštetili. I ti moraš biti takav, bilo da ostaneš na zemlji ili ne. Da nikad nisi pomislio da uzmeš bilo šta tuđe ili da drugima činiš zlo!

– A zašto nam uzimaju zemlju?

– Takva vlast je došla. Sve rade naopako. Videćeš i sam kad porasteš.

– A šta će raditi s našom zemljom?

– Uzimaju je samo da bi uzeli, ne zato što žele da je obrađuju.

Deda me je uvek uzimao za ozbiljno, razgovarao je sa mnom drugačije nego s ostalom decom. Kad bismo nekud išli, pokazivao bi mi koja je njiva dobro obrađena, pred kojom je kućom pokošena trava, koje

je domaćinstvo zapušteno. Govorio je da ne valja kad čovek ne ume da se brine o sebi i svom imanju.

Sutra ujutru izdaleka se čula larma i muzika. Putem je išla dugačka povorka, poput svatovske. Na čelu su bila četvorica konjanika s puškama preko ramena. Iza njih su išli muškarac i žena s crvenim zastavama. Žena je bila u pantalonama. Zatim su koračali trubači. U našem selu trubu je imao samo glavni svinjar. Njegova nije bila ni tako velika ni tako sjajna. Ljudi u povorci su pevali, vikali i mahali zastavama. Na samom kraju bila su još četvorica konjanika. I oni su imali puške.

– S njima je i policija – reče stric Miron. – Šta ćemo?

– Kako bude drugima, tako će i nama. Ne može se ništa protiv sile. Oteto još nikog nije usrećilo.

Na kraju povorke išla je dečurlija. Krenuo sam i ja. Pored Barnovog salaša jedan čovek je stajao na kolima i nešto vikao. Svi su pljeskali, mahali zastavama i vikali. Kad je završio, krenuo je lenijom, a svi za njim. Došao je do jendeka kod Hudakovog salaša i opet nešto vikao. Okupljeni su još snažnije pljeskali. Jedan koji je mahao zastavom pao je u jendek. Deca su se smejala. Zatim su razvukli kanap kao kad se sadi krompir, samo mnogo duži, i počeli su da pobijaju kočeve u zemlju. Štrčali su im samo vrhovi.

Sve vreme sam posmatrao konjanike. Imali su sive uniforme, crne čizme, puške na leđima. Bili su namršteni, povremeno bi nešto međusobno progovorili ili povikali na one koji su im prišli suviše blizu. Kad je bio kraljev vojnik, deda je imao belog konja i mnogo lepšu uniformu. I moj otac je lepši vojnik od njih.

Kad su svuda pobili kočeve, povorka se vratila do Golovičeve zove. Tamo je u kazanu kuvana ovčetina. Svima su podelili velike limene tanjire. Deci su dali po parče hleba i po dve jabuke. Vojnici su privezali konje uz kola i pušili. Neko im je doneo flašu. Pili su, smejali se, pa opet pili. Jedan je skinuo pušku s ramena i nekoliko puta opalio uvis. Konji su se preplašili i počeli su da se ritaju, umalo nisu prevrnuli kola. Ljudi su pljeskali, galamili, igrali, teturali se, sve vreme su pevali. Trubači su neumorno trubili.

Kad sam se vratio, deda mi je oštro rekao da više nikad ne idem tamo gde mi nije mesto. Mati i baka su plakale. Iz atara se do duboko u noć čulo pevanje i podvriskivanje. Dugo nisam mogao da zaspim. Bilo mi je žao što otac nije tu. On bi znao šta treba da se radi. Sutradan mi je mati rekla da sam se svu noć preznojavao i buncao. Kako i ne bih. Sanjao sam da je došao Amerikanac i da nas dvojica rasterujemo crvene i vraćamo zemlju poštenim ljudima.